

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра всесвітньої історії

СИЛАБУС

вибіркового освітнього компонента

ПОВСЯКДЕННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЄВРОПИ

підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Силабус вибіркового освітнього компонента «Повсякдення середньовічної Європи»
підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Розробник: Юрій Крамар, доктор історичних наук, професор.

Гарант ОПП

Сергій ПАНИШКО

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

доц. Хлібовська Г. М.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії

(протокол № 9 від 11 лютого 2026 р.)

Завідувач кафедри
всесвітньої історії

проф. Стрільчук Л.В.

I. Опис освітнього компонента
(денна форма здобуття освіти)

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна (очна) форма здобуття освіти	Галузь знань: А Освіта спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) Предметна спеціальність: А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) Освітньо-професійна програми: Середня освіта. Історія та громадянська освіта В9 Історія та археологія, Історія, європеїстика, археологія бакалавр	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 150/5		Рік навчання 2
		Семестр 4-ий
		Лекції 10 год.
		Практичні (семінарські) 20 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>	Самостійна робота 110 год.	
	Консультації 10 год.	
	Форма контролю: залік	
Мова навчання		українська

Опис освітнього компонента
(заочна форма здобуття освіти)

Таблиця 2

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма здобуття освіти	Галузь знань: А Освіта спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) Предметна спеціальність: А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) Освітньо-професійна програми: Середня освіта. Історія та громадянська освіта	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 150/5		Рік навчання 2
		Семестр 4-ий
		Лекції 4 год.
		Практичні (семінарські) 6 год.
ІНДЗ: <u>немає</u>	Самостійна робота 128 год.	
	Консультації 18 год.	
	Форма контролю: залік	

	бакалавр	
Мова навчання		українська

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Прізвище, ім'я, по батькові: Крамар Юрій Вікторович

Науковий ступінь: доктор історичних наук

Вчене звання: професор

Посада: професор кафедри всесвітньої історії

Контактна інформація: 097 4657603 Kramar.Yuriy@vnu.edu.ua

Розклад занять: <https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. Анотація. Силабус вибіркового освітнього компонента «Повсякдення середньовічної Європи» складено з урахуванням можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти бакалаврського рівня.

Зміст курсу передбачає вивчення різноманітних аспектів повсякденного життя населення країн Західної Європи в добу середньовіччя: світогляд людей епохи; цінності середньовічної культури: традиціоналізм, колективізм, символізм; фактори демографічної поведінки людей епохи; місто як феномен середньовічного світу; приватний простір городянина; культурна і просторова периферія будинку; раціон харчування, їжа та напої мешканців міст та сіл; манери аристократичного застілля; середньовічні бенкети та їх роль в практиці повсякдення знаті; календарне повсякдення, життєві, річні, сезонні, добові ритми; тіло людини як культурна цінність, табування тілесного в середньовічній традиції; інтимне життя в середньовічній Європі; медицина середньовіччя, епідемії та війни; середньовічні тортури; середньовічні церковні практики; повсякденне життя ченців; мова середньовічних жестів; мода і статус людини; середньовічні розваги: свята, турніри, полювання, ігри.

2. Мета і завдання освітнього компонента

Метою навчальної дисципліни є ознайомлення студентів з новими підходами і напрямками у вивченні людини і суспільства, аналіз основних компонентів повсякденного життя Європи в добу Середньовіччя. Знайомство з курсом дасть їм можливість не лише поглибити знання з ключових проблем всесвітньої історії, історії культури, а й доповнити їх вивченням соціокультурних умов існування «людини» конкретної епохи: в якому природному і соціальному середовищі вона жила, як уявляла собі навколишній світ, про що думала, чим харчувалася, як лікувалася, як працювала і проводила своє дозвілля.

Завдання:

- ознайомлення студентів з новими підходами і напрямками у вивченні людини і суспільства середньовічної доби;
- вивчення і засвоєння основних знань про життя і побут європейських народів;
- виявлення впливу демографічних чинників на політичну, соціально-економічну, культурну історію народів Європи;
- ознайомлення з особливостями менталітету європейців, чинників, які впливали на його формування;
- виявлення загальних та специфічних рис повсякденної історії окремих регіонів Європи;
- ознайомлення з соціальним «структурами» повсякдення;
- відображення соціального, побутового, природного оточення людини в мистецтві того часу;

- закріплення вмінь та навичок самостійної роботи студентів із джерелами та історичним матеріалом, науковою літературою та періодичними виданнями.

3. Soft skills:

- комунікативна навичка, участь в групових обговореннях;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків;
- міжкультурна компетентність, розуміння та толерантне ставлення до різних культур та релігій;
- креативність та уява – творче осмислення історичних текстів і документів епохи, вміння коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв;
- розвиток етичного та образного мислення;
- формування дослідницького інтересу.

4. Структура освітнього компонента

№ п/п	Назва теми	Кількість годин, відведених на аудиторні та поза аудиторні заняття (денна форма)					
		Усього	Лекції	Семінари	Сам. робота	Консультації	Форми роботи і контролю/бали
1.	<i>Історія повсякдення як напрям сучасної історичної науки *</i>	8/12*	2/2*		5/9*	1/1*	Л
2.	Історичні передумови формування середньовічної культури	13/10*		2	10/9*	1/1*	ДС/ 10
3.	<i>Демографічні процеси в Європі на зламі античності та середньовіччя *</i>	7/11*		2/2*	5/8*	/1*	УПО/ 10/35*
4.	Людина середньовіччя: буття і ментальність	13/11*		2	10/9*	1/2*	ДБ/ 10
5.	<i>Цінності середньовічної культури: традиціоналізм, колективізм, символізм, мова жестів *</i>	13/11*	2/2*		10/8*	1/1*	Л
6.	<i>Суспільство феодалів і лицарів: приватне життя і повсякдення *</i>	8/12*		2/2*	5/9*	1/1*	ППО/ 10/35*
7.	<i>Фактори демографічної поведінки людей середньовічної епохи *</i>	12/11*		2/2*	10/8*	/1*	ДС/ 10/30*
8.	Повсякдення середньовічного міста	8/10*	2		5/9*	1/1*	Л
9.	Візантія: особливості приватного побутування	12/9*		2	10/8*	/1*	УПО/ 10
10.	Західноєвропейська мода доби середньовіччя. Манера одягатися красиве і практичне	8/10*		2	5/9*	1/1*	Д/ 10
11.	Шлюб і сім'я в середньовічній Європі	13/10*	2		10/9*	1/1*	Л
12.	Календарне повсякдення. Життєві, річні, сезонні, добові ритми.	7/10*		2	5/8*	/2*	ППО/ 10

13.	Бенкети та їх роль в практиці повсякдення знаті	13/10*	2		10/9*	1/1*	Л
14.	Медицина Як лікувались і як виживали після поранення?	8/8*		2	5/6*	1/2*	УПО/ 10
15.	Історія повсякдення в західноєвропейській літературі та малярстві	7/5*		2	5/4*	/1*	УПО/ 10
Разом		150/150*	10/4*	20/6*	110/122*	10/18*	100 б

*Теми занять для здобувачів освіти заочної форми навчання

**Методи навчання і форми контролю: Л – лекція, ДС – дискусія, ДБ – дебати, Д – доповідь, ППО – письмове поточне опитування, УПО – усне поточне опитування.

Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, а також тем, які виносились на практичні заняття та навчальної літератури з переліку рекомендованої викладачем літератури відповідно до структури ВОК. Для здобувачів заочної форми навчання самостійна робота передбачає опанування темами, які не виносились на лекційні та практичні заняття. Загалом на самостійну роботу виділено 110 (для здобувачів заочної форми навчання – 122) годин. В ці години враховано час, який студент виділяє для підготовки до заліку.

IV. Політика оцінювання

Оцінювання роботи здобувачів освіти на практичних заняттях здійснюється за накопичувальною системою. На кожному практичному занятті, студенти мають можливість отримати за роботу максимально 10 балів. Опитування проводиться у різній формі - усне поточне опитування (УПО), письмове поточне опитування (ППО), дискусія (ДС), дебати (ДБ), доповідь (Д). Сума балів, отриманих за всі види роботи на практичних заняттях, визначає поточний бал за модуль. Загалом, робота на практичних заняттях дає змогу отримати максимально 100 балів. Для отримання заліку необхідно набрати мінімум 60 б. Якщо ж здобувач не набрав мінімальної кількості балів, він може виконати додаткові завдання у формі презентації за обраними темами (максимальна кількість балів – 25).

Здобувачі освіти заочної форми навчання на практичних заняттях можуть набрати максимально 100 балів (від 35 до 30 балів за одне заняття, залежно від складності матеріалу).

Оцінювання знань здобувачів, поточний та підсумковий контроль, проведення заліку здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки» <https://vnu-taskid841251.s3.eu-north-1.amazonaws.com/s3fs-public/inline-files/2025-pro-potochne-i-pidsumk.otsinyuvannya.pdf>

Схема розподілу балів

Поточний контроль										Загальна кількість балів
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
10 б	10 б	10 б	10 б	10 б	10 б	10 б	10 б	10 б	10 б	100 б

Політика щодо ЗО (відвідування, пропуски)

Навчальний процес має відбуватися на засадах чесності, справедливості, відповідальності за результати своєї роботи, довіри до усіх учасників дидактичного процесу, об'єктивності оцінювання, толерантності, соціальної та гендерної рівності.

Студент/ка повинен/на систематично відвідувати практичні заняття з курсу, не запізнюватися, аби не переривати роботу викладача та свої колег, не симулювати поганий стан здоров'я під час проведення контрольних робіт і заліку.

Усі усні завдання належить складати у призначений викладачем час. Письмові завдання слід подати на перевірку у визначений викладачем час, оформивши відповідно до вимог, що ставляться до такого виду робі.

Політика щодо академічної доброчесності

В ході навчального процесу обов'язково потрібно дотримуватися засад **академічної доброчесності**: не можна привласнювати собі результати інтелектуальної діяльності інших осіб, при оформленні результатів своєї праці потрібно подавати покликання на розвідки, котрими послуговувалися у ході підготовки матеріалів, зазначити ресурси, якими користувалися; не можна підтасовувати факти, ілюстративний матеріал, бібліографічні відомості, не допускається користування шпаргалками під час виконання самостійних, робіт. Жодна форма порушення академічної доброчесності (недбайливе цитування, плагіат, неповажне ставлення до учасників освітнього процесу) неприпустимі. У випадку таких дій – реакція згідно Кодексу академічної доброчесності, прийнятому у ВНУ імені Лесі Українки <http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>

Політика щодо дедлайнів та перекладання

У разі, якщо здобувач освіти не набрав необхідної кількості балів упродовж семестру, він здає залік. Якщо під час складання заліку студент/ка набрала недостатню кількість балів, то ЗО має право на перекладання на комісії. Складання та перекладання заліку відбувається відповідно до розкладу, затвердженого деканатом.

V. Підсумковий контроль

Форма контролю – залік. Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється під час поточного контролю за результатами виконання тих видів робіт, які передбачені силабусом, або ж під час співбесіди з викладачем (комісією) безпосередньо на заліку.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
0–59	Незараховано (необхідне перекладання)

Перелік питань до заліку:

1. Історія повсякденності у західноєвропейській науковій традиції XIX-XX ст.
2. Межі та зміст поняття «повсякденність». Структури повсякденності.
3. Джерела вивчення культури повсякдення.
4. Будинок як місце простору повсякдення. Культурна і просторова периферія будинку.
5. Тіло людини як культурна цінність.

6. Фактори демографічної поведінки людей середньовічної епохи.
7. Модель шлюбу. Сім'я. Шлюб пізноримського періоду.
8. Моделі шлюбу: офіційний шлюб, «вільний шлюб», варварський конкубінат.
9. Еволюція сім'ї. Статус жінки, дитини в середньовічному суспільстві. Зміни в підходах до сприйняття дитини в церковній доктрині та церковній практиці.
10. Інтер'єр середньовічного будинку, його вмеблювання.
11. Людина середньовіччя: буття і ментальність.
12. Цінності середньовічної культури: традиціоналізм, колективізм, символізм, мова жестів.
13. Уявлення про простір і час.
14. Лицарство: війна як спосіб життя. Лицарські ідеали і чесноти. Жінка і сім'я. Культ Прекрасної Дами.
15. Стіл середньовічного сеньора: раціон харчування; напої і вино; манери аристократичного застілля.
16. Розваги аристократії: турніри, полювання, ігри.
17. Середньовічні бенкети та їх роль в практиці повсякдення знаті.
18. Повсякденне життя англійського лицарства XII-XIII ст.
19. Повсякденне життя французького королівського двору.
20. Середньовічний образ куртуазної любові в творі Й. Хейзинга «Осінь середньовіччя».
21. Повсякдення англійського селянства середньовічної епохи.
22. Побут і мораль привілейованих станів Європи в добу середньовіччя.
23. Середньовічні церковні практики.
24. Місто – феномен середньовічного світу. Планування. Забудова.
25. Міське житло. Інтер'єр будинку.
26. Дозвілля мешканців середньовічних міст.
27. Мода середньовічної Європи. Чоловічий і жіночий костюм.
28. Медицина середньовіччя.
29. Табування тілесного в середньовічній традиції.
30. Інтимне життя в середні віки. Проституція і особисті потреби.

VI. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна:

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка и капіталізм. XV-XVIII ст. Т. 1. Структури повсякденності: можливе і неможливе. Київ: Основи, 1995. 543 с
2. Вульф Е. Європа і народи без історії. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. 535 с.
3. Діса К. Історія повсякденного життя в ранньомодерній Європі. К., 2014. 129 с.
4. Історія європейської ментальності / за ред. Петера Дінцельбахера; перекл. з нім. В. Кам'янець. Л.: Літопис, 2001. 718 с.
5. Коляструк Ольга. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методологічний аспекти. Харків: Курсор, 2008. 180 с.
6. Крамар Ю. Династичні шлюби та їхня роль у дипломатії західноєвропейських держав раннього нового часу. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. Число 27. Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 149–153.
7. Крамар Ю. Демографічні процеси в середньовічній Європі. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. Число 28. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 215-220.

8. Шевнюк О. Л. Історія костюма / О. Л. Шевнюк. Київ: Знання, 2008. 375 с.
9. Шивельбуш В. Смаки раю. Соціальна історія прянощів, збудників та дурманів. К: Критика, 2007. 255 с.
10. Шумега С. С. Дизайн: історія зародження та розвитку дизайну меблів та інтер'єру. Київ: Центр навч. літератури, 2004. 298 с.
11. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. К.: Критика, 2001.
12. Arcangeli A. Attitudes Towards Leisure and Pastimes in European Culture, 1425-1675. New York: Palgrave Macmillan, 2003. 256 p.
13. Bystron J. S. Dzieje obyczajow w dawnej Polsce wiek XVI-XVIII. Warszawa, 1994. Т. II. 485 s.
14. Cambridge Illustrated History of Medicine / ed. R. Porter. Cambridge, 2001. 400 p.
https://www.academia.edu/37551598/The_Cambridge_Illustrated_History_Of_Medicine
15. Collomp A. Families: Habitations and Cohabitations. *A History of Private Life. Passions of the Renaissance* / ed. Roger Chartier. Cambridge, Massachusetts and London. 1989. P. 493-529.
16. Faroqhi S. Subjects of the Sultan. Culture and Daily Life in the Ottoman Empire. London ; New York : I.B. Tauris ; New York : In the United States of America and in Canada distributed by Palgrave Macmillan, 2005. 358 p.
17. Gelis J. The Child: From Anonymity to Individuality. *A History of Private Life. Passions of the Renaissance* / ed. Roger Chartier. Cambridge, Massachusetts and London, 1989. P. 309-325.
18. Garnot B. La culture matrielle en France aux XVI, XVII et XVIII sicles Paris: Editions OPHRYS, 1995. 184 p.
19. Greico S. The Body, Appearance and Sexuality. *A History of Women in the West* / eds. N. Z. Davis, A. Farge. Cambridge, Mass. : Belknap Press of Harvard University Press, 1992. <https://archive.org/details/historyofwomenin00duby>
20. Heywood C. A History of Childhood: Children and Childhood in the West from Medieval to Modern Times Cambridge: Polity Press, 2001. 256 p.
<https://www.nypl.org/sites/default/files/heywood-a-history-of-childhood.pdf>
21. Porter R. The Greatest Benefit to Mankind. A Medical History of Humanity from Antiquity to the Present. London: W. W. Norton, 1998. 764 p.
22. Sommerville J. The Rise and Fall of Childhood. New York: Vintage Books, 1990. 309 p.

інтернет-ресурси:

1. Часопис «Етнічна історія народів Європи» - URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/ua/>
2. Comparative Studies in Society and History URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/comparative-studies-in-society-and-history>
3. Contemporary European History URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/contemporary-european-history>
4. Church History URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/church-history>
5. Diplomatic History URL: <https://academic.oup.com/dh>
6. Journal of World History URL: <https://muse.jhu.edu/journal/106>
7. Journal of Global History URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-global-history>
8. Journal of Early Modern History URL: <https://brill.com/view/journals/jemh/jemh-overview.xml>
9. The Historical Journal URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/historical-journal>
10. The Journal of American History URL: <https://academic.oup.com/jah>
11. The American Historical Review URL: <https://academic.oup.com/ahr>

12. The Journal of Modern History URL: <https://www.journals.uchicago.edu/toc/jmh/current>
13. Historical Journal of Massachusetts URL: <https://www.westfield.ma.edu/historical-journal/>
14. German history URL: <https://academic.oup.com/gh>
15. Past & Present URL: <https://academic.oup.com/past>
16. French Historical Studies URL: <https://read.dukeupress.edu/french-historical-studies>
17. Victorian Studies URL: <https://iupress.org/journals/victorianstudies/>
18. World History Encyclopedia URL: <https://www.worldhistory.org/>